

MLADINA

BIVANJE

OBLIKOVANJE: LLSTOL,

Made in Slovenia / **NAJ BO LUČ!**

Osvetlitev je vizualni in tehnični izziv /

OGREVANJE INDIVIDUALNIH HIŠ

Kako prihraniti pri stroških / **KUHINJA** Srce doma in zrcalo družine / **NAZAJ K NARAVI,**

NAVZGOR O možnostih vrtnarjenja na osi

Z / **PORTRET** Miha Krištof, umetnostni

kovač / **GRADNJA ZA STAREJŠE**

Kako si želimo živeti v starosti

LLSTOL

Made in Slovenia

Piše: Urša Marn

Vse se je začelo na ljubljanski fakulteti za arhitekturo kot krajša delavnica pod mentorstvom profesorja Tadeja Glažarja. Tema je bila oblikovanje uporabnega in udobnega stola za mlade ljudi, prebivalce manjših stanovanj in z dosegljivo ceno. »Takrat sem bil v tretjem letniku fakultete. Moj cilj je bil oblikovati čim enostavnejši stol iz čim manjšega števila elementov, da bi bil tako dostopen širokemu krogu uporabnikov in racionalen za proizvodnjo,« pravi avtor zasnove LLSTOLA, absolvent arhitekture Luka Ločičnik. »Poleg tega sem želel, da bi bil stol sestavljiv ali večnamenski, zato odločitev za dva oblikovno in dimenzijsko enaka elementa v obliki črke L.« Študentski projekti običajno ostanejo samo na papirju, kot dobre zamisli. Tokrat pa ni tako. Fakulteta za arhitekturo se je povezala s tovarno Stol & Stol iz Kamnika, kjer so se zaradi enostavnosti izvedbe in uporabnosti izdelka odločili za sodelovanje pri njegovem razvoju. Od ideje do izdelave

prve serije in prodaje na domačem trgu so minila tri leta. Ker stol nima vijakov ali drugih kovinskih delov, ga je mogoče enostavno razstaviti, elementa pa pospraviti ali uporabiti za različne namene: kot podporo pri ležišču, manjšo mizico, klop. Če uporabimo več elementov, je mogoče sestaviti tudi knjižne police, omaro ter različne površine za sedenje in ležanje. Stol je v celoti narejen iz slovenskega bukovega lesa – po kalupu oblikovane vezane plošče, površinsko pa je zaščiten z lakom. Mogoče ga je opremiti s tekstilnim dodatkom, t. i. nogavico, kar uporabnikom dopušča sooblikovanje končne podobe stola. Avtorica kolekcije »nogavic« je modna oblikovalka Almira Sadar.

Sodelujoči pri projektu so zagonska sredstva za proizvodnjo zbrali prek ameriške spletne strani Kickstarter, namenjeni zbiranju sredstev za realizacijo novih idej. Odziv je bil odličan, saj so se za stol zanimali naročniki z vsega sveta: od Evrope do Amerike, Avstralije, Singapurja in Japonske. »Naš

cilj je bil zbrati 18 tisoč dolarjev, nam pa je v tridesetih dneh uspelo zbrati kar 21.956 dolarjev, tako da se lahko pohvalimo, da je LLSTOL prvi slovenski izdelek ali projekt, ki je uspel na Kickstarterju.« Za kakšen način zbiranja sredstev gre? »Gre za t. i. crowdfunding, ki je slovenskim ustvarjalcem že kar dobro poznan, širši javnosti oz. potencialnim podpornikom pa nekoliko manj. Namesto da za zagonska sredstva vzameš posojilo ali najdeš investitorja, sredstva dobiš s prednaročili svojih izdelkov. Princip lahko deluje tudi v živo – na ulici ali trgu, najlažje pa prek crowdfunding platforme, s katero dosežeš globalni trg. Takih platform je več, vendar je Kickstarter daleč najbolj uspešna in poznana. Svoj produkt moraš čim bolje predstaviti javnosti, običajno prek videa, slik in opisov, in seveda pojasniti, za kaj potrebuješ denar. V našem primeru smo denar potrebovali za zagon večje serije stolov. Pri objavi si tudi sam postaviš cilj, torej vsoto, ki jo potrebuješ, da serijo uresničiš. To vsoto lahko prekoračiš in pridobiš več sredstev, če pa vsote ne zbereš, ne dobiš nič in tudi

- 01 LLSTOL je plod sodelovanja med ljubljansko fakulteto za arhitekturo in tovarno Stol & Stol iz Kamnika. Stol je zasnoval absolvent arhitekture Luka Ločičnik. / Foto: Blaž Jamšek**
- 02 Stol stane 144 evrov, naročiti ga je mogoče v prodajalnah Kubus, id:doma, Ika, prodajalni Muzeja za arhitekturo in oblikovanje ter prek spletne strani www.llstol.si. / Foto: Matej Gruden**

naročnikom, ki so projekt podprli, se denar ne vzame. Transakcije se izvedejo na koncu projekta tako, da lahko naročniki svoje naročilo, oziroma boljše rečeno, svoj 'pledge' ali zavezo tudi prekličijo do konca projekta. Proces je zelo enostaven in varen, saj vse poteka prek Amazona, tako da je vse, kar potrebuješ za naročilo, uporabniški račun na Amazonu,« pravi Ločičnik. Ovira za slovenske ustvarjalce, ki bi radi svoj projekt na podoben način objavili in financirali, je ta, da lahko na Kickstarterju to storijo samo ameriški državljani. »V ekipi smo potrebovali nekoga, ki bi bil pripravljen prevzeti odgovornost za izvedbo projekta in bi posredoval vse zahtevane podatke. Sprva smo sodelovali z asistentom ljubljanske fakultete za arhitekturo Paulom Robinsonom, ki je Američan, a že nekaj let živi v Sloveniji. Skupaj smo pripravili projekt za objavo na Kickstarterju in posneli predstavitveni video. Pozneje se je zataknilo, saj Paul nima stalnega prebivališča v Ameriki. Na pomoč je priskočil Niko Klanšek, Slovenec, ki živi v Ameriki.« Prejeli so naročila za 117 stolov. »Predvidevali smo, da bomo stole lahko poslali že oktobra, vendar moramo prav zaradi naročil iz vsega sveta ponovno premisliti, kako izvesti transport stolov do končnih kupcev. Poleg tega stole še preizkušamo in razmišljamo o različnih izvedbah in površinskih obdelavah, ker gre za zelo različne trge, ki potrebujejo posebno

pozornost, in si seveda ne želimo reklamacij. Razpošiljati jih bomo začeli šele, ko bomo z vsem zadovoljni. Ciljni datum je konec novembra.«

In kako kaže s prodajo na slovenskem trgu? »Odziva je kar nekaj, čeprav je za zdaj še vse v oblakih.« Stol želijo denimo uporabiti v novem izolskem študentskem domu (50 stolov) in v večnamenskih prostorih občine Šentrupert (100 stolov). »Želimo si, da stol najde prostor v čim več domovih v Sloveniji in po svetu. V nadaljevanju nameravamo ponuditi tudi stole z različnimi perforacijami, v različnih vrstah lesa in v različnih barvah. Razmišljamo pa tudi o izdelavi stola za trajno zunanjo uporabo iz cementnih vlaken. Stol nameravamo prodajati predvsem prek spleta in v izbranih pohištvenih salonih po Sloveniji in svetu. Seveda želimo sodelovati tudi pri opremljanju javnih objektov, na primer študentskih domov, knjižnic in večnamenskih prostorov.«

Stol stane 144 evrov (skupaj z DDV), naročiti ga je mogoče v prodajalnah Kubus, id:doma, Ika, prodajalni Muzeja za arhitekturo in oblikovanje ter prek spletne strani www.llstol.si, kjer je za 43 evrov mogoče kupiti tudi tekstilni dodatek. To za mlade sicer ni zelo dostopna cena, sploh ne v teh kriznih časih. Toda vsak, ki je že kdaj kupoval v trgovini z nekoliko dražjim pohištvom, ve, da je to za avtorski izdelek še razmeroma razumna cena. Ločičnik pravi, da so sicer razmišljali, da bi stol prodajali ceneje,

vendar bi v tem primeru s proizvodnjo v Sloveniji težko pokrili stroške. »Naša želja je bila, da bi postal nekakšen ljudski stol za mlade in bi se tržil po najnižji možni ceni. Pri tem konceptu smo arhitekti, romantični kot smo, naleteli na kup težav. Če bi želeli obdržati prvotni koncept prodaje, bi imeli dve možnosti: ali idejo prodati za nekaj evrov Ikei, da stol trži, ali da ga proizvajajo na Kitajskem in ga tržimo sami, brez kakršnihkoli posrednikov. Ugotovili smo, da če želimo s stolom nastopiti na globalnem trgu in ga ponuditi tudi drugim prodajalcem, proizvodnja pa obdržati v Sloveniji, mora biti v srednjem cenovnem razredu.«

LLSTOL morda ne bo nikoli dosegel takšne slave, kot jo je stol Rex, ki je kot najuspešnejši slovenski pohištveni izdelek uvrščen v zbirko Muzeja sodobne umetnosti MoMa v New Yorku, kljub temu pa lahko rečemo, da gre za dobro idejo, ki jo odlikuje samostojen nastop na tržišču, torej brez državnih subvencij, predvsem pa gre za pro-

dukt, v celoti izdelan v Sloveniji, s slovenskim lesom in slovenskim znanjem, kar je že samo po sebi vredno občudovanja. Vsi, ki bi si LLSTOL radi ogledali od blizu in ga preizkusili, vabljeni na otvoritev razstave v petek, 9. novembra, ob 19. uri v salon id:doma na Slovensko cesto 9 v Ljubljani. Razstavo, ki je del meseca oblikovanja, bo odprl dekan fakultete za arhitekturo, prof. Peter Gabrielčič. x

Sodelujoči pri projektu so priljubljenost stola preizkusili na ameriški spletni strani kickstarter.com, namenjeni zbiranju sredstev za realizacijo novih idej. V tridesetih dneh so zbrali 21.956 dolarjev in tako celo presegli svoj cilj.

01

NAJ BO LUČ!

Osvetlitev je tako vizualni kot tehnični izziv

Piše: Boris Matić

Osvetlitev bivalnega ali delovnega prostora je danes tako rekoč samoumevna. Pritisnemo stikalo, na stropu se prižge luč, in to je to. Če osvetlitev ni prešibka ali premočna, ne razmišljamo kaj dosti o vplivu razsvetljave na naše počutje. Pa bi morali. Svetloba namreč ni samo vizualno orodje, je veliko bolj pomembna, kot si mislimo. Sončna svetloba že tisočletja uravnava naš bioritem, in naše ravnanje z umetno svetlobo ne vpliva samo na naše dožemanje prostorov, ampak tudi

neposredno na naše umske in telesne sposobnosti ter počutje.

Svetloba in ugodje

Ob lepo oblikovanih prostorih ali všečnih slikah v različnih katalogih velikokrat opazimo samo predmete in pohištvo, ne opazimo pa svetil in osvetlitve, ki so nujni za dobro oblikovan prostor. Pri osvetlitvi prostora se viri svetlobe načeloma delijo na tri osnovne skupine: ambientalno osvetlitev, osvetlitev za dogajanja ali aktivnosti ter svetlobne poudarke. Večina se pri opremljanju

doma ustavi pri splošni, ambientalni osvetlitvi, pa še ta je omejena na luč sredi stropa v vsaki sobi. Kar je pogosto napaka. Splošna osvetlitev včasih deluje bolje, kadar je razpršena in ne meče ostrih senc. Tako se velikokrat uporabljajo linije luči, ki s svetlobo »operejo« celo stensko površino, ali pa luči, ki osvetlijo velik del stropa. Z uporabo odboja celoten strop ali steno spremenimo v veliko svetilo.

Pri osvetlitvi za aktivnosti se pogosto omejimo na nočno bralno lučko ali pa na lučko za delovno mizo. Pozabljamo pa na

02

- 01 **Delovni prostor zahteva kombinacijo dnevne in umetne osvetlitve. Umetna osvetlitev mora biti razpršena, s čim manj sencami, kar je najlažje doseči z odbojem od stropa.**
- 02 **Primer osvetlitve dnevne sobe. Ambientalno osvetlitev zagotavlja večje število malih sijalk, poudarjeni so predmeti na policah.**

druge aktivnosti, ki zahtevajo drugačno ureditev: večerno gledanje televizije, priprava hrane in kuhanje, ličenje, branje, igra ... vse to so dejavnosti, ki potrebujejo primerno svetlobo in primerna svetila.

Osvetlitveni poudarki so najbolj zapostavljeni, čeprav prav ti ločijo običajni prostor od izjemnega. S pravnimi osvetlitvenimi poudarki lahko naredimo nekatere elemente bolj, nekatere pa manj opazne. Tako lahko skrijemo problematična mesta v prostorih in poudarimo tisto, kar nam je pri srcu – knjižno polico, notranjost vitrine, sliko.

Seveda je za vsako od teh skupin na voljo več vrst in več modelov svetil; če bi poskušali naštetih vse, bi nam zmanjkalo prostora. Ko boste razmišljali o opremitvi svojega doma, torej razmislite, kako boste zagotovili splošno svetlobo, katere aktivnosti potrebujejo dodatno osvetlitev ter kaj želite poudariti in kaj skriti v vašem domu. Poleg tega pomislite tudi na to, da želimo videti svetlobo in ne svetilo – prav je, da izpostavimo samo nekaj luči, preostale pa čim bolj učinkovito skrijemo ali potisnemo v ozadje.

Ob umeščanju svetil in svetlobe se je treba tudi zavedati, da je prav tako kot svetloba pomembna tudi senca. Preveč svetlobe lahko ustvari prostor, ki je »presvetljen« in se v njem uporabnik ne počuti dobro. Še več, s previdno in delno osvetlitvijo lahko majhne prostore vizualno povečamo – a ta učinek se izgubi, če ne pustimo nekaj prostora senci. Prav tako se je treba zavedati, da je svetloba čustveno orodje. Izbira moči, barve in tipov svetil lahko ustvari prostor, ki je živahen ali umirjen, prostor za delo ali sprostitvev ... veliko tega je odvisno od tehničnih podrobnosti.

Tehnika in počutje

Treba se je zavedati, da vsako svetilo oddaja drugačen spekter svetlobe. Če poenostavimo, je Sončeva svetloba sestavljena iz svetlobe mnogih valovnih dolžin, kar lahko vidimo v mavrici, ko se svetloba razbije skozi dežne kaplje v zraku. Podobno je pri lučeh. Nekatere so bolj nagnjene k modremu delu svetlobnega spektra (kot na primer fluorescenčne luči), nekatere pa k rumenemu

delu (žarnice z nitko). Pravilno razumevanje spektra svetlobe je nujno za oblikovanje dobre osvetlitve.

Za primer vzemimo velike samopostrežne trgovine. Se vam je kdaj zgodilo, da ste v mesnici zagledali kos mesa, na pogled živ in rdeč, ko pa ste ga prinesli domov, ste doživeli razočaranje? Ali pa ste med zelenjavo opazili paradižnike in solato, ki so bili videti ravnokar pobrani z njive, doma pa so bili le še blede senca podobe v trgovini? Za to gre zahvala natančno preučeni osvetlitvi v trgovini, ki je na vsakem oddelku prilagojena tako, da izdelki kar najbolj izstopajo. Na oddelku s sadjem in zelenjavo se nagiba k modremu delu spektra, zaradi česar je barva zelenjave videti mnogo lepša. Ob naslednjem obisku supermarketa bodite pozorni na luči in poskusite recimo pogledati kos mesa pod svetlobo na oddelku za kruh. Videz vara.

Spekter pa ni pomemben samo za osvetlitev predmetov, ampak tudi za počutje ljudi. Podnevi svoj spekter spreminja tudi sonce. Opoldansko sonce je neusmiljeno belo, jutranje in večerno pa je rdečkasto, rumeno. Zato ne moremo ustvariti prostora za večerno sproščanje z belo svetlobo ali pa učinkovitega delovnega prostora z medlimi, rumenimi žarnicami. V obeh primerih se naši možgani neposredno odzovejo na svetlobo, ki jo zaznavajo, ter ji skušajo prilagoditi svoje delovanje.

Osvetlitev in delo

Zadnja dognanja o vplivu svetlobe na možgane in produktivnost močno vplivajo na organizacijo in osvetlitev delovnih mest. Poleg tega da se naši možgani opazno odzivajo na svetlobne razmere, se je treba zavedati, da je naš odziv do neke mere programiran. Telo tako pričakuje zjutraj »rumenkasto« in opoldne »belo« svetlobo. Prehod iz jutranjega mraka v delovni prostor, osvetljen

z neonskimi lučmi, tako pomeni znaten šok. Zadnje raziskave kažejo, da smo najbolj produktivni, če se barva svetlobe v našem okolju spreminja – iz jutranje rumenkaste v belo opoldansko. Seveda je to najlažje doseči z dnevno svetlobo in dnevna osvetlitev, podprta z umetno, je najboljša kombinacija za izboljšanje produktivnosti zaposlenih. Čez dan je na voljo dnevna svetloba, zvečer ali ob temnih dnevih pa povečamo produktivnost (tudi globoko v čas zimskega somraka) z dodajanjem bele svetlobe.

Ni pa vse zgolj v barvi, ampak tudi v podrobnostih spektra. Fluorescenčne luči oziroma neonke, kot jim pravimo (čeprav že dolgo ne vsebujejo neona), so se v zadnjih desetletjih uveljavile kot prva izbira pri osve-

Zadnji eksperimenti kažejo, da smo najbolj produktivni, če se barva svetlobe v našem okolju spreminja – iz jutranje rumenkaste v belo opoldansko.

tljevanju delovnih mest, izobraževalnih prostorov in nakupovalnih središč. Težava je, da je svetlobni spekter, ki ga oddajajo, nenakomeren. Oddajajo posamezne valovne dolžine, ki jih človeško oko zmeša in zazna kot belo svetlobo, čeprav gre samo za približek. A čeprav naš um vidi belino, je oko še vedno sposobno zaznati, da ni prisoten celoten svetlobni spekter. Zaradi tega veliko ljudi ne prenaša dobro fluorescenčnih luči in ima mnogo raje klasične žarnice.

Energije in ekologija

Izbira svetila ni povezana samo z estetiko in počutjem, ampak tudi z ekologijo. Razsvetljava je eden izmed pomembnih porabnikov

energije v stavbi; in ravno tako kot na drugih področjih gradnje je tudi tu cilj prihraniti energijo in seveda denar. V ta namen je Evropska unija prepovedala klasične žarnice in razvoj usmerila v fluorescenčne žarnice, ki porabijo dve tretjini manj energije. Ker pa imajo fluorescenčne žarnice težave z oddajanjem pravega spektra in recikliranjem (vsebujejo namreč živo srebro in fosfor), se na trgu pojavlja nova alternativa – LED-svetila. Poznamo jih predvsem kot zelo močne, zelo bele in ne nazadnje tudi kot razmeroma drage luči, katerih spekter je najbližji dnevni svetlobi, porabijo izredno malo energije in imajo izredno dolgo življenjsko dobo. Zaradi bele svetlobe se mnogim zdijo neprimerne, da bi jih imeli doma ali na delovnem mestu.

A se pospešeno razvijajo, in glavni proizvajalci že ponujajo LED-svetila ne samo v »rumenkasti« barvi, kakršnih smo navajeni iz časov žarilnih nitk, ampak tudi spremenljiva svetila – taka, katerih barvo in intenziteto lahko prilagodimo trenutnim potrebam.

Ko razmišljamo o osvetlitvi, samo žarnica in stikalo nista dovolj, ampak je to zahtevno oblikovalsko in tehnično področje – tudi če ne zaidemo v specialistična področja,

kot je razsvetljava galerij ali dvoran. Predvsem se je pri oblikovanju domačega prostora treba zavedati, da je res kakovosten prostor nemogoče zagotoviti brez razmišljanja o osvetlitvi. Prav tako je nemogoče pričakovati od zaposlenih, da bodo kreativni in delovni pod sojem utripajočih, deset let starih fluorescenčnih luči. Razmislite sami, poigrajte se s svetili, če pa imate pred seboj res zahtevno nalogo ali pa želite vrhunski rezultat, je najbolje, da se obrnete na strokovnjake. Večina prodajalcev svetil danes ponuja tudi storitve načrtovanja, v Sloveniji pa je tudi nekaj poklicnih načrtovalcev osvetlitve, ki vam bodo pri vaših pomembnejših načrtih zagotovo pomagali. ×

BK
UMETNO KOVAŠTVO
BRUNO KALČIČ
 Blejska Dobrava 62 4273 Blejska Dobrava
 mobi: 040 488 488
 info@kovacija.si
 www.kovacija.si

Iz elementov, katere ročno kujemo sami, vam po naročilu izdelamo unikatne:

- vrtno, balkonske, dvoriščne in stopniščne ograje
- vrtna in dvoriščna vrata
- okenske mreže
- nagrobne križe in spomenike
- kovano pohištvo
- opremo za gostinske lokale, trgovine...

Kovacija v pravem pomenu besede.

·wellness·

REMAX

SEDAJ TUDI
V LJUBLJANI!

· ZA LEPŠI DEL DNEVA ·

Načrtujemo, gradimo in negujemo vse vrste bazenov, savn in masažnih bazenov. Vabljeni v razstvena salona na Tržaški cesti 23 v Mariboru in na Šmartinski cesti 106 v Ljubljani ali pa nas obiščite na www.remax.si

Način življenja v sodobnem svetu je vse hitrejši in vedno bolj stresen, zaradi česar se pogosto pojavi preobremenjenost. Privoščite si razvajanje. Potopite se v svežino bazenov ali pa se prepustite vročim doživetjem savn, kopeli in masažnih bazenov.

Član skupine

vilabravum[®]

02/300 00 70

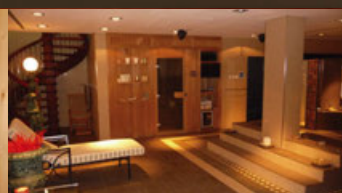
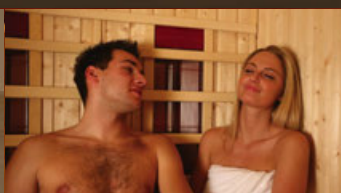
www.remax.si

info@remax.si

Remax d.o.o.
Trgovsko in storitveno podjetje
Tržaška 23 · Maribor

Razstavni salon Ljubljana
Šmartinska c. 106 · Ljubljana
01/320 77 66

OGREVANJE INDIVIDUALNIH HIŠ

Kako prihraniti pri stroških

*Piše in foto: Bojan Žnidaršič,
energetski svetovalec, Cerknica*

Živimo v deželi, kjer moramo bivalne prostore pozimi ogrevati, poleti pogosto hladiti, ves čas pa potrebujemo toplo sanitarno vodo. Potrebe po toplih prostorih in vodi zadovoljimo z različnimi energenti. Razen nekaterih srečnežev, ki si drva lahko pripravijo sami, si jih moramo vsi drugi kupiti. Stalno zviševanje cene kurjave in s tem tudi stroškov, ki jih moramo pokriti iz družinskega proračuna, je razlog, da je začela energetska revščina trkati na številna vrata. Vsako gospodinjstvo v hiši ali bloku plačuje stroške tudi za osvetljevanje prostorov, kuhanje, gospodinjske aparate, gospodarske stroje ... Stroške je mogoče krepko znižati z ukrepi v dveh smereh. Prva je toplotna izolacija oboda stavbe, druga je povezana z ogrevalnim sistemom. Z izvedbo učinkovitih energetskih ukrepov se znižajo stroški, ti ukrepi pa prispevajo tudi k manjšemu obremenjevanju okolja in izboljšujejo kakovost bivanja.

Premislek pred akcijo

Pred izvajanjem manjših ali večjih energetskih izboljšav pri stavbi, ki že stoji, pa tudi

pri gradnji nove hiše je treba vse dobro preudariti. Najboljše rezultate dosežemo s pravilno izvedbo kakovostnega načrta in z rednim vzdrževanjem. Pri optimalni usklajenosti se z energetskim varčevanjem povečuje ugodje bivanja. Če govorimo o neučinkoviti rabi energije, je ena od pastí, v katere se lahko ujamemo, izbira energenta. Kdor bo upošteval priporočila energetskih svetovalcev ENSVET, bo ob letnem obračunu stroškov gospodinjstva pri postavitvi energija zapisal manjšo številko. Koliko manjša bo, pa bo odvisno od posameznika. Splošno prepričanje, da končni uporabnik ne more vplivati na nižje stroške, je zgrešeno. Opremljeni z informacijami, znanjem, s papirjem in svinčnikom lahko zelo hitro izračunamo, kaj se splača in kaj ne. Manevrski prostor je precej večji, kot si mislimo.

Kaj vpliva na odločitev

Pred vsako gradnjo ali obnovo se moramo odločiti, kateri energent bomo uporabljali za pripravo tople sanitarne vode in ogrevanje prostorov. Pri tem je treba ločiti tri vrste stroškov: investicija je enkratni strošek,

obratovanje in vzdrževanje pa sta stalnici. Na izbiro vpliva več dejavnikov. Med realnimi je treba pozornost nameniti zahtevam, povezanim s posameznim energentom, kot so hramba, lokacija in velikost kurilnice, sanacija dimnika, »brezplačna« drva, stroški gradnje kurilnice ali drvarnice, izkoristki ogrevalnega sistema, predvsem pa cena energenta in njegov izkoristek. Iracionalni dejavniki pa so zanesljivost preskrbe, varnost, ekološka sprejemljivost, strah (denimo pred plinom), čiščenje in odlaganje pepela. Prav iracionalni pogosto odločijo pri izbiri. Veliko koristnih napotkov in povezav najdemo na portalu NEP Slovenija (<http://nep.vitra.si>), kjer si lahko podrobno ogledamo tudi podatke o 340 stavbah z energetsko učinkovitimi rešitvami. Vse z namenom, da bi zmanjšali stroške energije in povečali kakovost bivanja.

Kaj se (s)plača?

Drva so najboljši energent za stanovanjske hiše, v piroliznem kotlu so več kot štirikrat cenejša od kurilnega olja. Sekanci so pri individualnih hišah redkeje uporabljani.

Primernejši so za kotle z več kot 50 kilovatov, individualne hiše pa navadno potrebujejo 10 do 20 kilovatov. Daleč najdražji je, poleg elektrike, utekočinjeni naftni plin (UNP, propan), nekaj cenejši je UNP butan, oba pa distributerji dobavljajo v plinohramih. Zelo konkurenčen je zemeljski plin, še posebej, če se odločimo za kondenzacijski kotel. Ekonomika je precej kruta, ko izračunamo, koliko resnično porabimo in koliko manj bi porabili z zamenjavo energenta. Klasična slovenska hiša naj bi za ogrevanje 150 kvadratnih metrov prostorov (brez sanitarne vode) porabila okrog 2300 litrov kurilnega olja, to pa je več kot 2300 evrov na leto. Če se ogreva na drva v piroliznem kotlu, porabi približno deset kubičnih metrov trdega lesa (550 evrov), pri sekancih bi bilo to 28 nasutih kubičnih metrov (460 evrov), pri peletah pa je to okrog pet ton, kar pomeni 7,5 kubičnega metra (1100 evrov).

Pasivna hiša

Današnja gradnja nima skoraj nič skupnega z gradnjo izpred desetih let. Pasovne temelje je zamenjala temeljna plošča, ki leži na 30 do 50 centimetrov debeli toplotni

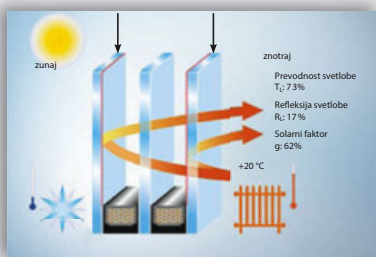
izolaciji. Različno debele in toplotno izolirane zidake za obod stavbe nadomeščata les in toplotna izolacija, pri zidani hiši pa ima zid predvsem akumulacijsko vlogo. Zaščito pred zimskim mrazom in poletno vročino na fasadi v celoti prevzema toplotna izolacija, debela 20 do 50 centimetrov. Streha nad bivalno podstreho ima 40 do 70 centimetrov toplotne izolacije, sodobne stavbe so brez toplotnih mostov, upravlja jih avtomatika (pametna hiša), za ogrevanje prostorov skrbi toplotna črpalka, ki praviloma v povezavi z rekuperatorjem zraka skrbi za toplozračno ogrevanje. Vse skupaj pripelje do tega, da potrebujemo za ogrevanje prostorov manj kot 15 kilovatnih ur na kvadratni meter, kar je le deset odstotkov porabe klasične hiše. Nekako tako, kot bi se danes peljali z avtom sto kilometrov in potrošili le pol litra bencina. Zaradi dobre toplotne izolacije ulovimo energijo sonca tudi pozimi, pomemben del ogrevanja so gospodinjski aparati, svetila in zabavna elektronika. Pasivno hišo ogreva tudi vsak stanovalec s 70 do 100 vati na uro, odvisno od telesne aktivnosti. Letni stroški ogrevanja prostorov so »smešno« nizki, saj se potrebuje

za 150 kvadratnih metrov ogrevanih površin le 225 litrov kurilnega olja. Podatek je zgolj v ponazoritev, kajti prostori se dejansko ogrevajo s toplotno črpalko ali toplozračno z rekuperatorjem v prezračevalnem sistemu. Poleg ugodnega posojila Eko sklada lahko zasebni investitor dobi do 25 tisoč evrov subvencije. Primerjave kažejo, da je pasivna hiša le pet odstotkov dražja, z dobljeno subvencijo pa celo cenejša od klasične. Stroški gradnje pasivne hiše so približno tisoč evrov na kvadratni meter.

V gospodinjstvih torej lahko bistveno vplivamo na kakovost bivanja, manjše stroške in manjše obremenjevanje okolja. Z učinkovito rabo energije v stavbi zmanjšamo obremenjevanje okolja, zvišamo ceno nepremičnine in povečamo kakovost bivanja. Zato je obisk energetskega svetovalec pisarne nujen pred vsakim posegom. Privoščite si razkošje dobrih in praktičnih informacij za novogradnjo ali prenovu, toplotno izolacijo, menjavo oken, prenovu podstrehe, izbiro energenta, prezračevanje, odpravo plesni, sanacijo dimnika, regulacijo sistema centralne kurjave ter subvencije in posojila. x

LUKSUZ JE PRI NAS STANDARD

NOVOST - STABIL Solar STEKLO

Zaradi napredne tehnologije 3 slojnega stekla ostane toplota v prostoru. Istočasno spušča Stabil Solar steklo v prostor še več sončne energije in s tem pozimi dodatno ogreva prostore ob sončnih dneh. Zaradi te inovacije se izboljša energijska bilanca zgradbe in s tem prihranimo pri stroških ogrevanja.

Za **STABIL**nost vašega doma!

ALU BLEND M-STYLE 90

ECONOM M-STYLE

AMBIENTE-PASSIV

3 SLOJNO SOLAR STEKLO DOBITE

2 SLOJNO STEKLO PLAČATE

www.stabil.si

Brezplačna številka: **080 80 25**

OKNA IN VRATA

NOTRANJA OPREMA: KUHINJA

Srce doma in zrcalo družine

Piše: Špela Leskovic, foto arhiv proizvajalcev

Danes večina ljudi uživa v pripravi hrane v domači kuhinji. Ker marsikdo želi poznati izvor hrane in mu kakovost prehrane veliko pomeni, se družina spet več zadržuje v kuhinji, ta pa mora s svojo oblikovanostjo ustrezati tudi visokim tehnološkim merilom. Kuhinjska napa je denimo postala prava mala strojnica. Drugače od kuhinje iz petdesetih let prejšnjega stoletja, ki je bila soba zase, zaprta z vrati in s steno ločena od drugih prostorov v hiši, je kuhinja današnjega časa spet središče doma, vidna vsem, priprava hrane je družabni dogodek in zato vonj po njej ni več prepovedana esenca v našem domu. Malo prostorov je v stoletjih človeškega bivanja ohranilo tako pomembno in primarno vlogo kot prav kuhinja. Že od časov, ko se je priprava hrane preselila v notranjost bivališča, so se

ljudje ukvarjali z velikostjo, organizacijo in kasneje tudi obliko kuhinje.

V petdesetih letih 20. stoletja, ko ženske za pomoč v kuhinji niso več najemale dodatne delovne sile, se je vzpostavilo novo pravilo za organizacijo kuhinjskih elementov, in sicer po načelu trikotnika – kuhalna površina, pomivalno korito, hladilnik. Kuhinje so postale funkcionalnejše, to pa je gospodinji omogočalo, da je za pripravo obroka porabila čim manj časa, izkoristek prostora, namenjenega kuhanju, pa je bil čim boljši.

Iz zaprtega prostora, ki je bil praviloma ločen od drugih prostorov doma, se je kuhinja postopoma odpirala in povezovala z jedilnico, dokler nista postali skupen prostor. Kuhinja je bila takrat postavljena v eno linijo ali v obliki črke L, v njeni bližini je bila tudi jedilna miza. Pojavilo se je ime kuhinja

z jedilnico in usklajenost materialov v kuhinji s tistimi v drugih prostorih doma je postajala vse pomembnejša. Kasneje je kuhinja postajala vse bolj statusni simbol, ponekod je bila namenjena le razkazovanju in ne uporabi ali pripravi hrane. Tudi danes se take kuhinje še prodajajo. To so po navadi kuhinje, ki jih podpisujejo znani oblikovalci pohištva, modni oblikovalci ali slavne osebnosti. V njih so uporabljeni prestižni materiali, nekatere so posute s kristali Swarovski, nekatere so deloma pozlačene. Lastnik take kuhinje po navadi ne je doma ali pa ima poleg te kuhinje v svojem domu, vili, še delovno kuhinjo, namenjeno pripravi pojedin za goste.

Danes je kuhinja spet postala pomembnejši del doma, lahko rečemo, da je srce doma in zrcalo družine. Spet je prostor za druženje s prijatelji ali z družinskimi

člani, točka srečevanja, preživljanja skupnega časa doma, saj je priprava hrane postala skupna zabava, ponekod bolj priljubljena od skupnega poležavanja pred televizorjem. Zaradi poudarjanja zdrave prehrane in s tem tudi zdrave priprave hrane je kuhinja danes manjši laboratorij, visoko sofisticiran sistem, neskončna kombinacija materialov, kuhinjskih aparatov in sistemov, ki nam delo olajšajo in naredijo prijetnejše.

Ker je kuhinjska oprema ena izmed dražjih v domu, proizvajalci dobrih kuhinj težijo k temu, da bi ljudje kuhinjo kupili le enkrat za posamezno stanovanje, saj kakovost izdelka to omogoča. Posamezne dele je mogoče ob morebitnem izlitju vode iz gospodinjskega aparata nadomestiti z novimi. Kuhinja je zasnovana tako, da je vsa lica mogoče zamenjati in dobiti novo podobo prostora s spremembo barve ali

končne obdelave materiala, iz katerega so omare. Zanimarjena pa ni niti skrb za mir in blaginjo v družini, saj proizvajalci kot na primer Dada poskrbijo za dodatno ojačitev lic omaric, tako da igranje otrok po kuhinji ne zbuja več strahu pred mehanskimi poškodbami.

Sodobni trendi v oblikovanju kuhinj

Kuhinja je poleg kopalnice eden izmed prostorov doma, kjer razberemo slog lastnikov. Linije sodobnih kuhinj kažejo izčiščenost in preprostost, vse pa izhaja iz enega samega razloga: preprostejša ko je kuhinja po obliki, lažje jo je uporabljati. Ukrivljenost elementov in detajli, ki štrlijo iz ravnin, nam kradejo prostor ali povzročajo nenehno zatikanje in zaletavanje vanje.

Najprej pri kuhinji opazimo njen zunanji videz. Končna obdelava ponuja veliko

- 01 Čiste linije v kombinaciji z lesom so zaščitni znak kuhinje bulthaup b2.
- 02 Kuhinja proizvajalca Modulnova, ki je videti, kot bi bila narejena iz betona.
- 03 Kuhinja, ki jo je mogoče prilagajati glede na zeleno formo in barvo. Iz njenih modularnih elementov lahko ustvarimo neverjetne oblike.

možnosti – široko paleto barv, različnih lesov, videz kamna, betona, različnih umetnih mas. Kuhinje pa se med seboj razlikujejo predvsem po značilnostih, ki jih na prvi pogled ne moremo opaziti. Naloga opreme je narediti kuhinjo čim prijaznejšo do uporabnika. Vodila morajo biti čim kakovostnejša, tako je odpiranje predalov in omar kljub teži ali višini lahko in neslišno. Veliko vlogo igra vzdržljivost, saj kuhinjo uporabljamo večkrat na dan, vrsto let. Pomembna

je funkcionalnost, do zadnjega izkoriščen prostor in premišljeni detajli kot na primer izvlečni prostori v omarah, do koder nam roka ne seže, natančno premišljen in domišljen prostor v predalih za pribor, nože, shranjevanje začimb, izvlečna deska za kruh, plitke police za pokrovke ... nekatere kuhinje s pridom izkoristijo plitki del hrbtnišča, stene nad pultom. Tam najdemo prostor za shranjevanje čistil za posodo, pomivalnih gobic, kuhalnic, celo kozarcev. Z drsnim sistemom steklene hrbtniščne stene pridobimo novo shranjevalno površino, kuhinja pa je na hitro pospravljena kot iz škatlice, saj ima vsaka stvar svoje mesto in nič ne stoji na pultu. Prijazna do uporabnika je tudi kuhinja, ki v del kuhinjskega pulta nevidno skrije različne vtičnice in svetlobne linije, zagotovljeno mora biti še lahko nadomeščanje delov, ki se obrabijo ali pokvarijo (police, lica omaric, sistemi za odpiranje, vložni deli za v omarice ...).

Standardna višina in globina kuhinjskega pulta sta danes že pozabljeni. Večina proizvajalcev kuhinje izdeluje s tremi različnimi višinami pulta, kar nam olajša delo, saj

se tako izognemo čezmernemu sklanjanju. Generacija za generacijo je višja in temu se prilagaja tudi višina pulta.

Veliko proizvajalcev kuhinj se danes trudi, da bi bila njihova proizvodnja čim prijaznejša do narave, in s ponosom nas pospremi skozi proizvodnjo, kjer je videti, da za svoje izdelke uporabljajo avtohtone materiale, da so lepila in primesi, upora-

Večina proizvajalcev kuhinje izdeluje s tremi različnimi višinami pulta, kar nam olajšuje delo, saj se tako izognemo čezmernemu sklanjanju.

bljeni v vgradnih materialih, do narave in človeka čim prijaznejši in da so opravljeni preskusi, ki to lahko potrdijo. Lesene kuhinje se ponovno vračajo z vse bolj priljubljenim ekokonceptom, seveda v različici s trpežnejšimi in obstojnejšimi materiali. Lesena lica kuhinje ustvarjajo prijeten in domačen videz, zato se lepo uskladijo s stanovanjskimi prostori z lesenimi tlemi.

Ni je dobre kuhinje brez dobrih gospodinjskih aparatov. Ti morajo poskrbeti, da bo trud v kuhinji poplačan in hrana skuhana ali spečena kakovostno ter posoda temeljito pomita. Večina sodobnih kuhinj gospodinjske aparate rada vključi v enotni videz kuhinje, tako da lokacijo pomivalnega stroja ali hladilnika težko določimo. Nekateri kuhinje, denimo tiste z retro pridihom, pa aparate namenoma poudarijo. S povečano uporabo kuhinj in pogostejšo pripravo hrane doma se vse večkrat pokaže potreba po dvojni pečici, ta pa ni skoraj nikoli več postavljena pod pult. Kavni aparat je lahko vgradni ali prosto stoječi. Če imamo srečo in imamo v kuhinji dovolj prostora, se bo našel prostor tudi za hladilno omaro, ki s svojo tempera-

turo posnema razmere v kleti, hladilni predal poleg vgradnega hladilnika, ki bo omogočal hlajenje živil, ki jih moramo imeti pri roki med kuho, hladilno vitrino za vina. Pravi gostitelji, ki prirejajo kulinarčne večere za prijatelje, pa ne bodo pozabili niti na grelnike krožnikov.

Lahko bi rekli, povej mi, kakšno kuhinjo imaš, in povem ti, kdo si! x

Ujemite jih!

Z bonus točkami do vrhunskih gospodinjskih aparatov Grundig po izjemnih cenah.

FOR A GOOD REASON
GRUNDIG

Zbirajte bonus točke na vašem bencinskem servisu OMV, prihranite do 77 % ob nakupu nepogrešljivih gospodinjskih aparatov Grundig in sodelujte v nagradnem žrebanju za 4-dnevno potovanje v Berlin za dve osebi.

Več kot gibanje.

OMV
OMV

V LUMARJEVEM EKO SKLADU JE ŠE 30.000 €* EKO SUBVENCIJ

Samo
še za

6 HIŠ!

**JESENSKE
UGODNOSTI**

EKO PAKET 1

DARILO TOPLOTNA
ČRPALKA

Ob nakupu hiše v sistemu Lumar
PRESTIGE "NA DELNI KLJUČ" ali "KLJUČ
V ROKE" vam podarimo:

1. PAKET ZEMLJA

- Najsodobnejša toplotna črpalka
zemlja / voda VAILLANT VWS 62/3
- Talno ogrevanje

2. OKNA S TROJNO ZASTEKLITVIJO ($U_s = 0,6 \text{ W/m}^2\text{K}$)

Iz Lumarjevega EKO sklada pa vam
podelimo še **2.500 EUR EKO subvencije**
v obliki popusta.

Prihranek s popustom
in subvencijo Lumarjevega
EKO sklada do*

- 16.500,00 €

Stroški ogrevanja: do **-5x**

EKO PAKET 2

IZJEMNO UGODEN PAKET ZA
NIZKOENERGIJSKE HIŠE

Ob nakupu hiše v sistemu Lumar "NA
DELNI KLJUČ" ali "KLJUČ V ROKE" vam
ponujamo cenovno optimiran **PAKET ZA
NIZKOENERGIJSKE HIŠE** z visokim bivalnim
ugodjem in nizko rabo energije:

- Zunanja stena PRESTIGE
- Paket ZRAK - sistem kontroliranega
prezračevanja
- Paket ZEMLJA - z najsodobnejšo toplotno
črpalko zemlja / voda VAILLANT VWS 62/3
in talnim ogrevanjem
- Okna s trojno zasteklitvijo ($U_s = 0,6 \text{ W/m}^2\text{K}$)
- Vhodna vrata ($U < 1,0 \text{ W/m}^2\text{K}$)
- Meritev zrakotesnosti in termografijo

Iz Lumarjevega EKO sklada pa vam
podelimo še **5.000 EUR EKO subvencije**
v obliki popusta.

Prihranek s popustom
in subvencijo Lumarjevega
EKO sklada do*

- 20.000,00 €

EKO LUMARJEV
EKO SKLAD

LUMARJEVE EKO SUBVENCIJE

Kljub ukinitvi subvencij Eko sklada, smo
v Lumarju skupaj z našimi partnerji za
omejeno količino 15 hiš poskrbeli, da
bo nakup vaše hiše enako ugoden kot
doslej. V Lumarjevem EKO skladu je
tako na voljo 15 **EKO subvencij** za nakup
toplotne črpalke (**2.500 €**) in sistemov
prezračevanja (**2.500 €**). S tem bomo
poskrbeli, da bo vaša hiša energetsko
učinkovita in z visokim bivalnim ugodjem.

Do **5.000€**
EKO SUBVENCIJE*

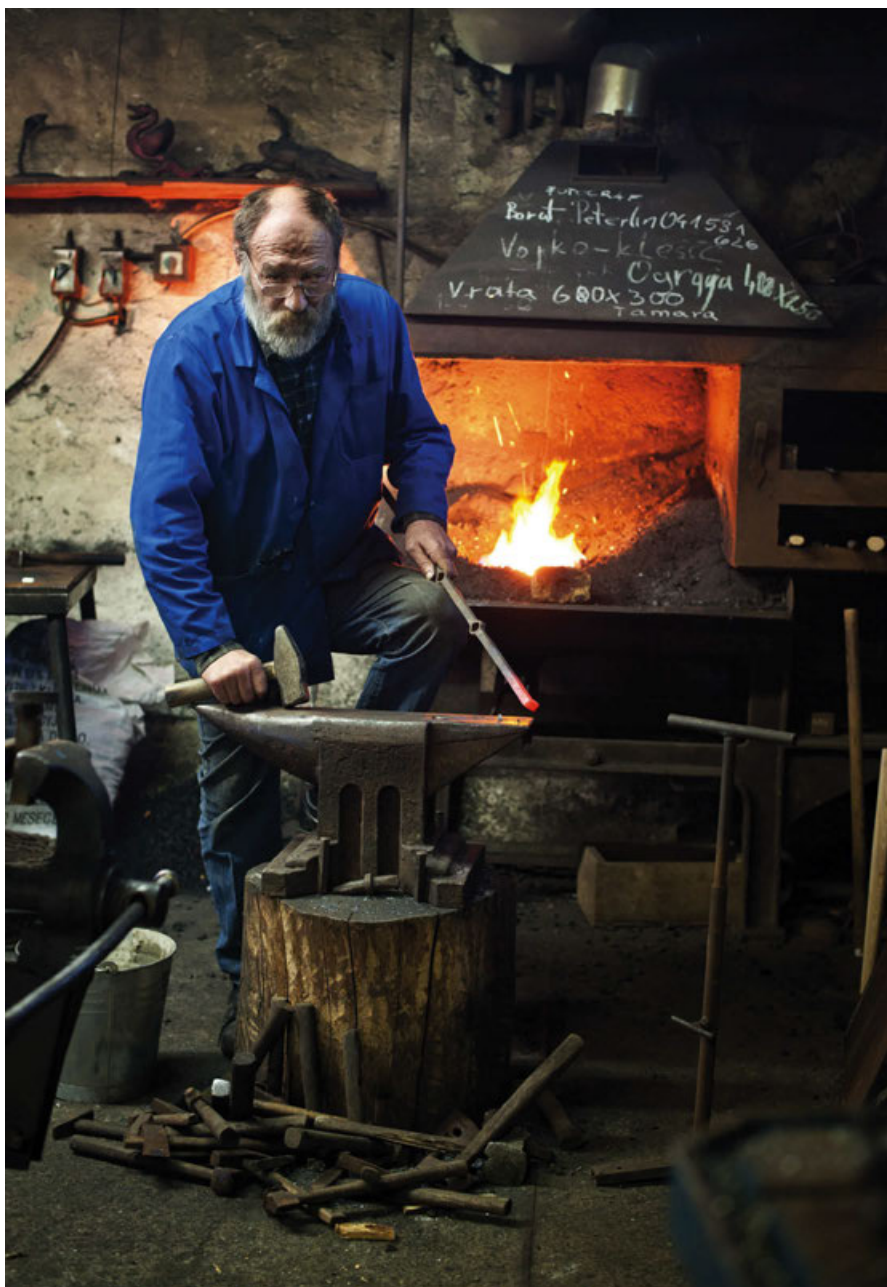
Samo
še za **6 HIŠ!**

* Več o paketih in
konfiguracijah na
www.lumar.si.

T: 02 421 67 50 I: www.lumar.si

 Lumar
Živeti najbolje!

A COMPANY OF THE GREEN BUILDING GROUP

MIHA KRIŠTOF, UMETNOSTNI KOVAČ

»Še krojač ne more do igle brez kovača.«

Piše: Vesna Teržan Foto: Borut Peterlin

Kovaštvo ima pri nas večstoletno tradicijo. V prvi polovici 20. stoletja je bila kovačija v Kropi na Gorenjskem še dejavna. Pokonci jo je držal kovač in mojster umetnostnega kovaštva Joža Bertoncelj. Danes je v Kropi kovaški muzej, do nedavna so organizirali tudi poletne kovaške delavnice, a pravih mojstrov ni več prav veliko, zato kovaštvo izumira. Uradni dokumenti in etnološka stroka govorijo o tem, da imamo danes v Sloveniji le še enega takšnega mojstra in ta živi v Vinarjah pri Mariboru. To je Miha Krištof.

»Železo se oblikuje z železom, z železnim orodjem, tako kot se diamant brusi z diamantom. Kovač je edini, ki naredi orodje sebi in tudi vsem drugim poklicem, še krojač ne more do igle brez kovača,« zarobi Miha Krištof, 'majster', ki bi današnji mladini, če bi jo to zanimalo, lahko predal svoje kovaško znanje. Vse svoje življenje je bil prepričan, da ženska nima kaj iskati v kovačnici, no, sedaj pa ima za vajenko gospo profesorico, ki se uči kovanja. Pravi, da nikoli ni skrival znanja, vedno je tistim, željnim učenja, povedal vse, kar zna.

»Na tem ognjišču temperatura doseže do 2000 stopinj Celzija, železo pa grejemo tam do 1150 stopinj. Če je temperatura višja, začne železo goreti, kuje pa se pri 950 stopinjah. Temperaturni interval med 1150 in 950 stopinj je tisti pravi, znotraj teh 200 stopinj se železo kuje in oblikuje. Segreto železo se med kovanjem gasi z vodo, s tem se ohranjata struktura in trdota. Ves čas kovanja ga je treba dogrevati, kovani del daš nazaj na ogenj in paziš na temperaturo. Ob tem moraš biti pozoren na barvo železa, saj se po njej določi, koliko ga popuščaš, da izboljšaš material.« Tako natančno Krištof razlaga osnove kovaštva in razkrije, zakaj so bile kovačnice vedno črne. »Prav zaradi tega, da vidiš odtonek barve razžarjenega železa, mora biti kovačnica temna in črna. Zunaj, na močnem soncu, je težko kovati, ker ne vidiš barve žarečega železa.« V Krištofovi delavnici se poleg dima iz njegove cigarete vije še dim iz peči, ki ga sicer srka napa, a sprošča se tudi žveplo, tako da se nevajeni obiskovalec njegove kovačnice duši in kašlja. A Krištof, korenina z močnimi pljuči, se nasmehne in pripre svoje ostre oči: »Kovač mora biti fizično in duševno zdrav moški, hah, torej popoln moški. Včasih se je govorilo, da so kovači neumni, o ne, obratno, kovač mora biti hudičevo pameten.«

Kovaški poklic opravlja od leta 1966, ko je stopil v delavnico mariborskega kovaškega mojstra Vilka Gadija. »Mojster me je videl delati in rekel, da bi takega vajenca pa imel, takrat sem imel še drugačne načrte, a sem kljub temu privolil in se izučil za kovača.« Mojster Gadi je od svojega vajenca zahteval, da napiše nekakšno diplomsko nalogo. Krištof je začel študirati zgodovino kovaštva, odkrival različne nacionalne šole in se najbolj posvetil nemški leipziški kovaški šoli. Skozi študij je odkril, kako se nacionalni izraz kaže tudi v kovanih mrežah, kateri ornament je italijanski, kateri francoski, španski ... in kako je kovaštvo skozi zgodovino vodilo dialog s sočasnimi umetniškimi slogi. »V kovaštvu je podobno kot v umetnosti – Štajerska in Maribor sta bila pod nemškim vplivom, v Ljubljani se slogi mešajo, Primorska pa je čisto pod italijanskim vplivom.«

Leta 1982 je prejel naziv mojstra umetne obrti. Delal je kovaške izdelke, kot so okenske mreže, ograje, stoli,

svečniki, lestenci ..., sodeloval pa je tudi s spomeniškim varstvom pri ohranjanju in restavriranju historičnih kovaških elementov na gradovih, palačah in javnih spomenikih. Na primer kovana vrata pri Kužnem znamenju na mariborskem Glavnem trgu so njegovo delo. »Umetniški kovač mora poznati vse elemente, kako se kaj naredi, za to, kako se ti elementi vgradijo v obstoječi objekt, pa je zadolžen projektant.«

Leta 1987 je zmagal na natečaju v Vatikanu za oltarno opremo na grobu sv. Cirila v baziliki sv. Klementa v Rimu. To priznanje je bilo tako visokega mednarodnega pomena, da je odtehtalo diplomo, in Krištof je bil vpisan v razvid samostojnih kulturnih delavcev. Ima dva mojstrska naziva, republiškega, slovenskega, in mednarodnega. Rad se pošali, da se je naziv njegovega poklica spreminjal tako, kot so se spreminjale vlade. »Leta 1988 sem dobil odločbo kulturnega ministrstva, kjer je pisalo – umetnostno kovaštvo za polni delovni čas. V 90. je prišla odločba, da sem mojster za ohranjanje kulturne dediščine, čez nekaj let so me preimenovali v konzervatorja za arhitekturo.

Takrat sem se vprašal, pa kaj se ta država sramuje kovača. Kaj poklic kovača več ne obstaja? Brez sape pa sem ostal, ko sem čez leto dobil še četrto odločbo, no, v tej pa je pisalo, da sem preoblikovalec kovin. Ajaj, sem se začel smejati, pa kaj bodo sedaj tudi peka preimenovali v preoblikovalca moke?« Smisel za humor mu daje distanco, da lahko preseže birokratske peripetije, a malo trpkosti je v glasu, ko pripoveduje, koliko mu je država odmerila pokojnine. »Sedaj, ko imam 46 let kovaštva na grbi, bom moral preživeti le s 424 evri na mesec, in ker sem bil v kulturi, nimam beneficirane delovne dobe, pa četudi kovačem ta pripada.« Delal je do svojega 60. leta, takrat mu je zdravje popustilo, z vihtenjem težkih kladiv si je »pridelal« izrabljene ramenske sklepe in uničeno hrbtnico. Na ministrstvu za

kulturo so ugotovili, da ne more več delati, a mu niso ponudili upokojitve, ampak izbris iz razvida samostojnih kulturnih delavcev. Tako je moral še dve leti težko garati, da se je lahko upokojil, in titula mojstra umetnostnega kovaštva mu ni prav nič pomagala.

Med Krištofove znamenite izdelke, ki so plod njegove domišljije, ustvarjalnosti in kovaške spretnosti, spada tudi križ, ki ga je mesto Maribor podarilo papežu Janezu Pavlu II. ob njegovem obisku leta 1996.

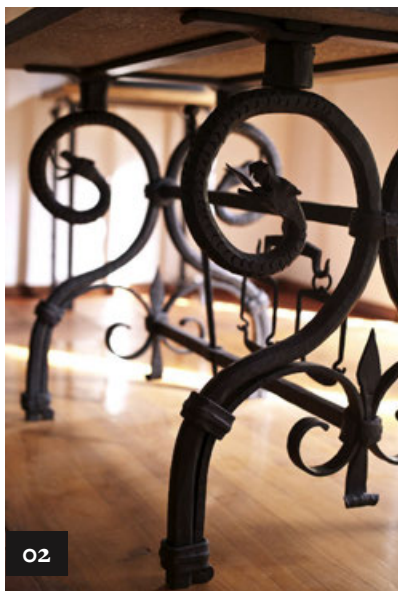
Obdan z vinogradi po inspiracijo ni šel prav daleč: »Šinilo mi je v glavo, da imamo v Mariboru to staro trto, in sem jo vzel za izhodišče, vendar ne tisto z grozdjem in listi; zanimala me je tista spomladi, ko se obreže, takrat je pripravljena na novo rojstvo, tako kot piše v 14. poglavju Janezovega evangelija. Tam so tudi napotki, kako se trto obrezuje!« Na Krištofovem križu je razpeta vinska trta, a na prvi pogled vidiš figuro Kristusa; oko vidi tisto, kar pričakuje, šele ko izostriš pogled,

Med Krištofove znamenite izdelke spada tudi križ, ki ga je mesto Maribor podarilo papežu Janezu Pavlu II. ob njegovem obisku leta 1996. Na križu je razpeta vinska trta, a na prvi pogled vidiš figuro Kristusa.

01

02

03

04

- 01 Pravo mojstrstvo je razvil v iskanju ustrezne tehnike kovanja in v iskanju prave oblike za vrtnico. Danes skuje vrtnico iz enega samega kosa železa, brez enega samega vara ali kakšnih drugih trikov.
- 02 Tudi noge za mizo je koval podobno kot trto.
- 03 Kovač mora biti fizično in duševno zdrav možki.
- 04 Pravih mojstrov v Sloveniji ni več prav veliko, zato kovaštvo izumira.

opaziš, da je trta. Tudi noge za mize je koval podobno kot trto. Železno palico je sekal in zvijal. »Kot iz trte zvito in maše brez vina ni!« se spet pošali.

Pravo mojstrstvo pa je razvil v iskanju ustrezne tehnike kovanja in v iskanju prave oblike za vrtnico. Vse od osemnajstega do šestintridesetega leta svojega življenja je sekal železne palice, jih zvijal, tanjšal, iskal pravo mero in pravo barvo razbeljenega železa. Danes skuje vrtnico iz enega samega kosa železa, brez enega samega vara ali kakšnih drugih trikov. »Da sem prišel do te rešitve, sem nabiral znanje 18 let, toliko sem

rabil za vrtnico.« En konec železne palice razseka, jo razdeli na šest ali osem listov, jih tanjša in s kladivom oblikuje cvet, ki ga potem včasih zapre nazaj v popek, ali pa pusti cvet odprt. Med prvimi, ki je dobila v dar železno vrtnico, je bila liechtensteinska kneginja Anne Marie. Medtem ko je Krištof v Vaduzu na svoji stojnici kneginji podarjal vrtnico, je knez z njegovim vajencem pil pivo. Njegove kovaške umetnine krasijo stavbe od izraelske Tabhe, judovskega pokopališča v New Yorku in stavb v New Jerseyju vse do Vatikana in seveda po vsej Sloveniji. Lani je sprejel pečatnik mesta Maribor za

življenjsko delo, že leta 1998 pa zlato vitico Obrtne zbornice Slovenije.

Zadnjih nekaj let sodeluje z oddelkom za tekstil na Naravoslovnotehniški fakulteti in profesorico Vero Sešlar Založnik. Skupaj s študentkami so naredili že kar nekaj projektov iz železa – svetila, sedala, čipko. Rad ima to sodelovanje, saj skice mladih študirajočih ljudi razodevajo drugačno govornico, posejane so z novimi idejami. Te ga navdihujejo, saj kot pravi, je še vedno preveč obremenjen s standardnimi vzorci, pa četudi je tudi sam »kršil« kovaška pravila in tako letvico kovaških dosežkov potiskal vedno višje. ×

**Prednosti IR SUNLIFE
grelnih panelov:**

- > nizka investicija
- > izsušujejo zidove
- > ne potrebujejo vzdrževanja
- > okolju prijazni
- > 100% naraven in zdrav način ogrevanja

**ZNIŽAJTE
STROŠKE
OGREVANJA DO
65% Z IR SUNLIFE
GRELNIMI PANELI.**

Želite občutno prihraniti pri ogrevanju?

Ogrevanje je eden večjih stroškov ki jih moramo plačevati vsi, lastniki ali najemniki nepremičnine

Sunlife paneli so alternativna oblika klasičnega ogrevalnega sistema in toplotnih črpalk. Ir paneli SUNLIFE delujejo na elektriko in zaradi svoje tehnologije predstavljajo veliko bolj zdravo in predvsem naravno obliko ogrevanja. Primerni so za vse vrste objektov (stanovanja, hiše, poslovne prostore, tovarne, avtodome, apartmaje, hotele, šole, vrtce, terase, skratka povsod, kjer želimo ogrevati.

V kopalnici v velikosti (4,3m²) smo testirali klasični konvekcijski električni radiator (1000W) in IR grelni panel SUNLIFE 866DW (866W). Ogrevali smo 90 minut in opazovali kako se je dvigala temperatura (zraka, tal in sten) pri obeh grelnih sistemih.

GRELNI SISTEM	Dvig Temperature ZRAKA (v 90 min)	Dvig Temperature TAL (v 90 min)	Dvig Temperature STEN (v 90 min)
Konvekcijski električni radiator 1000W	Za 2,5 °C	Za 0,8 °C	Za 1,6 °C
IR panel SUNLIFE 866W	Za 5,5 °C	Za 3,3 °C	Za 6,3 °C

EKOSEN je **ekskluzivni in pooblaščen** distributer za Slovenijo in Avstrijo, najbolj prodajanih IR panelov na svetu z največ certifikati in priznanji. Za doseg tega cilja, je EKOSEN moral izpolniti stroge kriterije proizvajalca. Našim kupcem to zagotavlja 100% strokovnost od svetovanja do montaže, ter deset letno (10 let) garancijo, na produkte SUNLIFE-SUNJOY. So edini IR paneli na svetu, ki jim priznavajo terapevtski učinek s pomočjo turmalin kristalov in koloidnega srebra. Ker imamo zelo dober odziv strank smo uvedli 12 mesečno možnost vračila v kolikor s SUNLIFE IR paneli ne bi bili zadovoljni.

Opozorilo: Če vam ponudnik IR panelov določi napačne moči in pozicijo panelov boste lahko imeli do 25% višjo porabo, kot pri strokovnem svetovanju. Zato odsvetujemo nakup IR panelov brez predhodnega ogleda prostora, ki bi ga želeli ogrevati.

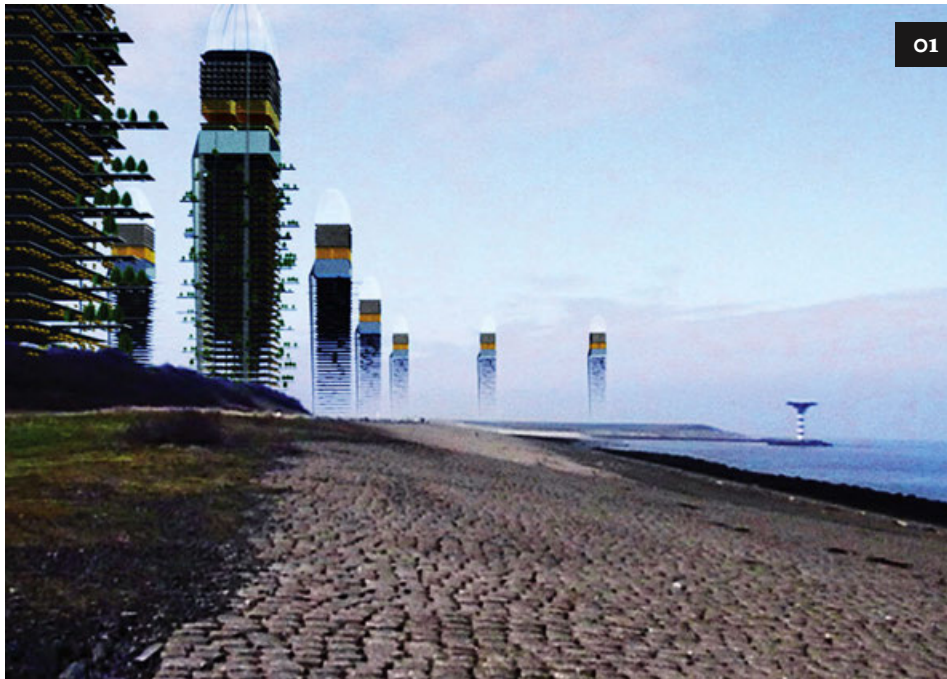
Od podjetja zahtevajte ogled vaših prostorov.

Organiziramo DNEVE ODPRTIH VRAT za ogled IR ogrevanja s paneli SUNLIFE direktno pri uporabnikih. To je priložnost, da iz prve roke izveste o izkušnjah, ki jih uporabniki IR ogrevanja imajo. Prijave sprejemamo na E-mail: info@ekosen.si

Poglavitne prednosti: Sunlife IR grelni paneli ne potrebujejo vzdrževanja, ne vsebujejo tekočine, hitra in enostavna montaža z veliko manj prahu, ni kroženja zraka, življenjska doba nad 30 let, Ni potrebne kotlovnice in dimnika, Prihranki do 65% ob manjši investiciji, zelo učinkovito odstranjuje vlago in plesen v kombinaciji z THERMOSUN energetske varčno barvo, ker lahko investirate po korakih. Ta mesec lahko opremitve kopalnico, naslednji mesec dnevno sobo...

V kolikor vas zanima zakaj prihranimo z IR sunlife paneli vas vabimo na spletno stran www.ekosen.si. Tam boste našli tudi veliko mnenj uporabnikov IR sunlife panelov in referenc.

Vabljeni v naš razstavni salon na Tržaško cesto 65, 2000 Maribor in v živo občutite zdravo in prijetno toploto.

01

NAZAJ K NARAVI, NAVZGOR

O možnostih vrtnarjenja na osi Z

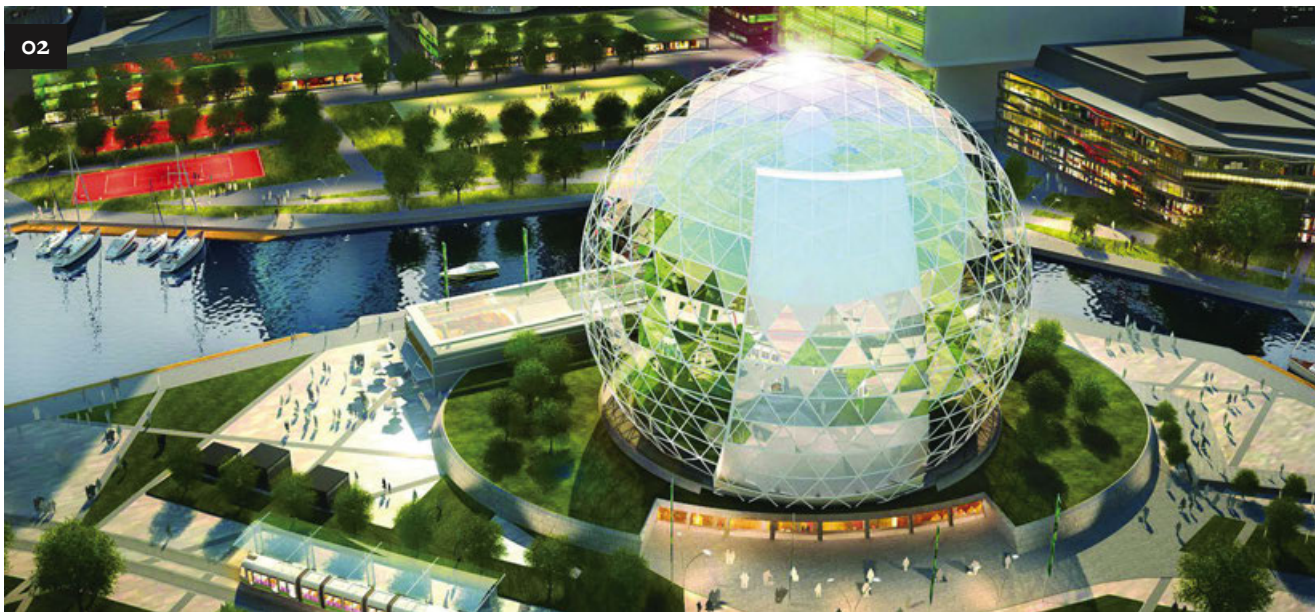
Piše: Jerica Živa Puterle

Več kot desetletje je minilo, odkar je nizozemski arhitekturni studio MVRDV predstavil projekt Pig City, utopistično in rahlo porogljivo vizijo prihodnosti prašičereje v več kot 600 metrov visokih stolpninah. Arhitekti so načrte za svoje prašičje nebotičnike utemeljevali s podatkom, da je Nizozemska ena največjih evropskih izvoznic svinjine, za organsko vzrejo te pa bi potrebovali kar 75 odstotkov površine države. V deželi, kjer zemljo vztrajno trgajo morju, bi bilo to seveda neizvedljivo. Vertikalno vzrejo so predstavili kot zgoščeno, samozadostno alternativo tradicionalnim predimenzioniranim prašičjim farmam. Projekt seveda ni bil nikoli udejanjen, je pa zbudil veliko zanimanja in spodbudil živahno razpravo o gospodarnosti

tradicionalnega kmetijstva. Čeprav ga je javnost večinoma zavrnila kot cinično šalo, je v resnici napovedoval prihod novih futurističnih konceptov vertikalno zasnovanih kmetij. Če je verjeti napovedim demografov in futurologov ter poročilom Združenih narodov, bo do leta 2050 na svetu živelo tri milijarde ljudi več kot danes. Od tega bo 80 odstotkov prebivalstva živelo v urbaniziranem okolju in za potrebe pridelovanja hrane bo preprosto zmanjkalo primernih kmetijskih površin.

»Oče« vertikalnih kmetij, dr. Dickson Despommier, mikrobiolog, ekolog in predavatelj na oddelku za okoljske in zdravstvene študije Univerze Columbia v New Yorku, rešitev vidi v gradnji visokotehnoloških, energetske učinkovitih in samozadostnih rastlinjakov, nebotičnikov gojilnic, ki bodo zmogli velemesta v celoti

oskrbeti z organskim, lokalno pridelanim sadjem in zelenjavo, pa tudi s hrano živalskega izvora. Pridelek bo na voljo vse leto in bo neodvisen od letnega časa, podnebnih sprememb in nepredvidljivih vremenskih pojavov. Poleg tega bi se povsem opustila raba pesticidov in herbicidov, s tem bi ohranili vire čiste vode in izrazito zmanjšali potrošnjo fosilnih goriv, potrebnih za transport. Edino težavo še vedno povzročata izjemno potratna umetna osvetlitev, ki pa je nujna za bujno rast povrtnine v rastlinjakih. So tudi zato projekti zgolj teoretični? Na rezultate projekta Plantagon, ki je bil doslej deležen največje pozornosti medijev, bomo morali še počakati. Toplogredna vertikalna kmetija v Linköpingu na Švedskem je predvidena že za leto 2013. Ambiciozno zasnovana, 17-nadstropna gojilnica naj bi bila v

- 01 Prašičje mesto nizozemskih provokatorjev iz studia MVRDV.
- 02 Projekt švedsko-ameriške naveze Plantagon.
- 03 Živa fasada Patricka Blanca, Muzej Quai Branly v Parizu.

resnici ogromen tekoči trak, po katerem potujejo v zemljo posajene sadike. Te naj bi do konca skrbno tempirane poti od vznožja do vrha stavbe dozorele in bile pripravljene za vrhno, »žetveno« platformo. Ogromna steklena kupola omogoča dostop največji mogoči količini sončne svetlobe, po obliki pa kmetija spominja na geodetske fantazme Buckminstra Fullerja iz časov pred letom 1960. Babilonske viseče tovarne pridelkov, ki segajo pod nebo, se nam morda zdijo preveč oddaljena in futuristična vizija velemest prihodnosti, vendar je zamisel o vertikalnih ozelenitvah v arhitekturi in oblikovanju prisotna že nekaj časa.

Navsezadnje smo z nepremišljeno, pretirano in izrazito antropocentrično zazidavo mestom prehitro in nasilno jemali še tisto malo narave, kar so je imela. Zdaj si jo

želimo vrniti v urbana okolja. In kjer to ne gre v obliki tradicionalnih vrtov, parkov in drugih različic mestnih pljuč, se tega nekateri lotevajo v edini smeri, ki jim še preostane – navzgor.

Eden prvih in vodilnih ozelenjevalcev nekdanj dolgočasnih zidov je francoski botanik Patrick Blanc, ki gole in »mrtve« stene, najraje tiste najbolj zapostavljene na parkiriščih, postajah podzemne železnice in podhodih Pariza, preobrazi v živo tapiserijo zelenja. Čeprav je sodeloval že s številnimi zvanečimi arhitekturnimi imeni, kot so SANAA (Muzej sodobne umetnosti, Kanazava), Renzo Piano (Akvarij, Genova) in Herzog in de Meuron (CaixaForum, Madrid), je njegov najbrž najbolj znani projekt nastal v sodelovanju z Jeanom Nouvelom. Skoraj 200 metrov muzeja Quai Branly

v Parizu je oblečenih v Blancov Le Mur Vegetal, zeleni zid, sestavljen iz plasti PVC-ja, klobučevine in kovinske mreže, ki omogoča sobivanje izbranega rastlinja in stavbe same. Poleg prispevka k biološki raznovrstnosti ti vrtovi tudi zadržujejo vlago, izboljšujejo zrak, zmanjšujejo hrup, poleti hladijo stavbe, na njih pa si spočijemo oči.

Dejansko se mesta po svetu in navsezadnje tudi pri nas spoprijemajo ali se bodo kmalu spoprijemala tudi s težavami pri samopreskrbi in oskrbi s hrano. Doslej razdrobljene, predvsem pa prepogosto preslišane pobude o urbanem kmetovanju v obliki vrtnarjenja na strehah, balkonih in okenskih policah, ki so jih dajali mestni čebelarji, rejci kokoši, kuncev ..., so prerasle okvire individualistične ekogverile, ki se je trudila v skupni prostor ponovno vnesti soodgovornost

Zelena stena za vsak dom Mateja Colje.

do zapuščenih in pozabljenih zaplat zemlje. In tudi stavb! Predvsem v ZDA so posamezne družbene pobude, ki so opozarjale na probleme neizkoriščenosti prostorov, degradiranih območij in osnovne potrebe po lokalno pridelani zdravi hrani, poskrbele, da jih oblasti niso jemale zgolj kot eno od modnih muh enodnevnice. Tako so pripomogle k nastanku novih, nekonvencionalnih konceptov kmetijstva, ki posredno izhajajo iz zamisli o samozadostnih vertikalnih farmah, sklenjenih ekokrogotokih, nemalokrat pa se povezujejo tudi s temeljnimi zamislimi socialnega podjetništva. Primer takega celovitega projekta je urbana kmetija The Plant (tovarna in/ali rastlina). Ta v nekdanji pakirnici mesa v opustelem delu Chicaga pod isto streho združuje ribogojnico, hidroponične in akvaponične vrtove, pivovarno, gojilnico gob za čaj kombuča in menzo oziroma odprto kuhinjo. Sočasno skrbi, da deli »tovarne« drug drugega oskrbujejo s prav vsemi potrebnimi surovinami – z ostanki ječmena iz pivovarne hranijo ribe, iztrebki teh so hrana za rastline, kisik, ki ga proizvajajo te, pa napaja gobe za čaj itd. »Tovarna« tako uporabi vse nepotrebne stranske proizvode oziroma odpadke; nujno zlo, ki ostane, pa nameravajo v zelo bližnji prihodnosti z anaerobnim sistemom spremeniti v bioplin za potrebe samooskrbe z električno energijo. Njihova želja je zagotoviti povsem »off-the-grid«, samozadostno in popolnoma integrirano tovarno. Da obstaja dejanska potreba po vrtovih, ki bi na majhnem prostoru zagotavljali nenehno dostopnost sveže zelenjave, lepo prikaže primer živalskega vrta Paington v Veliki Britaniji. Tam so hidroponični vrtovi nastali iz želje, da bi živalim del hrane zagotovili v živalskem vrtu

samem, tudi zaradi visoke vsebnosti železa v tamkajšnji prsti. Z intenzivnim vertikalnim sistemom Verticrop so oklestili visoke stroške preskrbe z zelenjavo, med drugim stroške transporta, hkrati pa poskrbeli za dodano zanimivost za obiskovalce.

Seveda potreba po samooskrbi in želja po ozelenitvi mest ne obstajata le na tovarnenah, naredi sam hidroponičnih vertikalnih vrtičkih in manjših arhitekturnih posredovanjih bližje zato, ker ne delujejo tako vsiljivo, so prilagojene lokalnim potrebam in komunicirajo z ljudmi na ravni človeka, ne velemeta. Načela hidroponike, akvaponike in aeroponike nam je razložil Jure Peternel, predsednik ekološkega društva Porevit, ki velik del svojega delovanja posveča ozelenjevanju mest, urbanemu kmetijstvu in permakulturi: »Za gojenje rastlin lahko uporabljamo različne medije, pri vsakem od njih pa obstajajo različni postopki gojenja. Za katerega se bomo odločili, je odvisno predvsem od možnosti in namenov, vsak način pa ima svoje prednosti in slabosti.« Kakšne so bistvene razlike? »Hidroponika je sistem za gojenje rastlin na vodi, kjer so sadike posajene v medij (stiropor, steklena volna, glinopor ...). Ta jim zagotavlja fizično oporo, korenine pa imajo dostop do vode s hranili. Voda ne ovira rasti korenin toliko kot zemlja, zato rastline rastejo občutno hitreje, k temu pa pripomore tudi odmerjena količina za rastlino lahko prebavljivih hranil. Prednosti so v zaprtosti sistema, ki omogoča rast tudi pod zemljo ali v vesolju. Hkrati je varčen z vodo, saj voda v njem kroži in zanj ne potrebuješ veliko prostora. Vse razmere za rast lahko nadzorujemo, neprimerne razmere pa zelo hitro popravimo,« pravi Peternel. »To je povsem umeten sistem, ki nam omogoča popoln nadzor nad razmerami za rast, vendar je treba te redno nadzirati in jih prilagajati.

Naših napak ekosistem ne popravlja. Poleg tega smo zaradi obdelanosti hranil vezani na proizvajalce, rastline, vajene teh sistemov, pa niso odporne proti boleznim in škodljivcem, saj so vajene popolnih razmer in imajo v naravnih ekosistemih slabe možnosti za preživetje.« Aeroponika je podoben sistem s tako rekoč identičnimi prednostmi in slabostmi, le da je nekoliko varčnejša in učinkovitejša. »Črpalke vodo s hranili razpršijo okoli korenin, ki so zaprte v temni škatli. Ker ni upora, se koreninski sistem zelo hitro močno razveji, to pa še dodatno pospeši razvoj rastlin. Akvaponika pa je hidroponični sistem, ki je korak bližje naravi. Namesto da bi gnojila dodajali v vodo, gojimo v zalogovniku vode ribe. Te izločajo hranila za rastline v vodo, ki jo prečrpavamo prek korenin, da te lahko vsrkajo hranila. Voda se tako prečisti in v ribnik oziroma zalogovnik se vrne čista. Ta sistem je manj prilagodljiv kot hidroponični, potrebuje pa tudi manj nadzora. Ko je sistem utečen, deluje tako rekoč sam od sebe.«

Zanimivo rešitev je na letošnjem bienalu oblikovanja v Muzeju za arhitekturo in oblikovanje v Ljubljani prikazal oblikovalec Matej Colja. Razstavljeni Garden Wall oziroma Zelena stena je arhitekturni modularni element v okenski ali stenski izvedbi, ki lahko nadomesti klasično okno oziroma zunanjo ali predelno steno v stanovanju. Modul je univerzalen, namestiti ga je mogoče tako rekoč kamorkoli, oskrba z vodo deluje akvaponično in samodejno, po lastni nastavitvi. V koritih, napolnjenih s prstjo, si vsak lahko vzgoji sadje in zelenjavo za svoje potrebe, hkrati pa zelena stena deluje kot odlični izolacijski modul. Če ne moremo ozeleniti zabetoniranih mestnih ploščadi, bomo mesta morda ozelenili od znotraj navzven. In navzgor? x

Rika - kombinirana kaminska peč INDUO - najboljši izdelek leta 2012

INDUO je prejel nagrado Plus X Award »Najboljši izdelek leta 2012« kot najboljša kaminska peč na kombinacijo polena – peleti.

Romantičen ogenj polen v kombinaciji s samodejno toploto peletne peči. To je resnično udobje, ki ga je RIKA omogočila s svetovno novostjo, kombinirano kaminsko pečjo INDUO.

INDUO je hkrati peč na drva in peč na pelete, s katero se lahko ogrevamo na polena ali pelete brez nepotrebne poseganja v peč. Opremljena je s samodejnim zaznavanjem goriva, zato dobro vé, kdaj je v njej les in kdaj peleti.

Več kot 130 članov žirije iz 32 držav je to inovacijo, kombinirano peč INDUO, podrobno pregledalo in ji podelilo nagrado Plus X Award - »Najboljši izdelek leta 2012«. Poleg tega je bila nagrajena še na področju inovacij, visoke kakovosti, oblikovanja, funkcionalnosti in ekologije. Nagrada Plus X Award je od svoje ustanovitve pred devetimi leti, z marketinškim proračunom več kot 25 milijonov evrov, danes največja svetovna nagrada za inovacije v tehnologiji, športu in življenjskemu slogu. Nagradjuje se na novo razvita in inovativna tehnologija, izjemno oblikovanje in tudi domišljeno in enostavno zasnovano upravljanje. Tudi kriteriji, kot so dobre ergonomske in ekološke lastnosti proizvodov in uporaba visoko kakovostnih materialov ter njihova obdelava, dodatno doprinesejo k življenjski dobi izdelka in so prav tako vredni priznanja.

To vse skupaj je združeno v kombinirani kaminski peči INDUO podjetja RIKA.

RIKA, vodilni proizvajalec kaminskih peči, je od svoje ustanovitve pred več kot 60 leti sinonim za najinovativnejše izdelke najvišje

kakovosti. Vsi uporabljeni materiali in sestavni deli so bili izbrani na podlagi vidika trajnosti in neoporečnosti do okolja. Poleg tega so vsi izdelki podjetja Rika narejeni v Avstriji. Zato tudi kombinirana kaminska peč INDUO.

Podrobnejše informacije o nagradi »Najboljši izdelek leta 2012« in o kombinirani peči INDUO najdete na www.rika.at in www.plusxaward.de. Z veseljem vam bodo svetovali tudi v podjetju Agni d.o.o., ki sledi najnovejšim tehnologijam in trendom na področju biomasnega ogrevanja.

oglasno sporočilo

Cenejše ogrevanje za tiste, ki želijo več

Kaminska peč ECO

Kaminska peč COMO

- ▶ Polenske kaminske peči
- ▶ Peletne kaminske peči
- ▶ Vodne kaminske peči

AGNI d.o.o.
Jezero 141, 1352 Presejše
e-mail: info@agni.si
Gsm: 051 20 66 92
www.agni.si www.rika.si

AGNI **RIKA**

Napravimo skupaj Slovenijo energetske neodvisno

GRADNJA ZA STAREJŠE

Kako si želimo živeti v starosti

Piše: Ana Struna Bregar

S taranje prebivalstva po vsem svetu je eden od resnejših izzivov, pred katerimi se je znašla sodobna družba. Milijon ljudi na svetu vsak mesec doseže starost 60 let. Večina svetovnega bogastva pa je v lasti ljudi, starejših od 65 let. Številne spremembe, povezane s tem, so evropski parlament spodbudile, da je letošnje leto razglasil za evropsko leto aktivnega staranja in solidarnosti med generacijami. Namen številnih dejavnosti je okrepiti zavedanje o hitro starajočem se prebivalstvu in spodbuditi kakovostno oblikovanje do starejših prijaznega okolja. Pomembno je iskanje novih interdisciplinarnih rešitev, ki bodo staranje spremenile v priložnost.

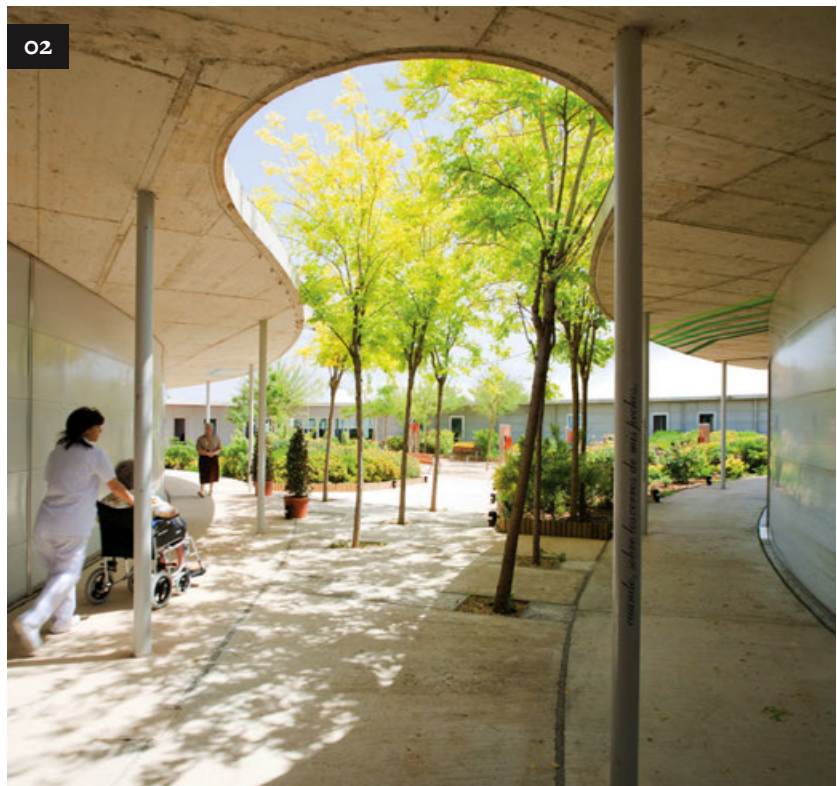
Za današnjo družbo ima staranje posledice, ki jih je vse težje predvideti. Mnogi staranje je zanjo nekaj novega, je edinstveno, nepredvidljivo in ga je treba obravnavati drugače, kot smo staranje obravnavali doslej. Starih ljudi v današnjem času ne moremo enačiti s prejšnjimi generacijami starih ljudi in so gotovo drugačni, kot

bodo stari ljudje v prihodnosti. Veliko dlje so aktivni in potrebujejo spodbudno okolje, ki jih enakopravno vključuje v družbo in jim zagotavlja preventivo ohranjanja zdravja namesto kurative. Starost ljudje še zmeraj prepogosto povezujemo z boleznijo, neaktivnostjo, izključitvijo iz zaposlitve, družine, družbe. Še vedno pa so zelo pogosti tudi različni predsodki o starosti. Današnja generacija starostnikov je veliko bolj zdrava in dejavna od prejšnjih, spreminja miselnost in pomaga razvijati kulturo aktivnega staranja. Eden izmed glavnih ciljev aktivnega staranja je, da se podaljša čas neodvisnosti starostnikov, k čemur lahko veliko prispeva tudi prilagojeno oblikovanje javnih in zasebnih prostorov, transportnih sistemov in celo izdelkov. Zato je pomembno, da so vse arhitekturne ureditve vedno oblikovane čim bolj prijazno do uporabnikov, saj to zagotavlja čim manj sprememb, ko nastane potreba zaradi neke stopnje gibalne oviranosti. Prijazne arhitekturne ureditve so tiste, ki so projektirane in zgrajene za zagotavljanje varnosti in udobja vsakogar – mladih in starih,

fizično oviranih in zdravih –, seveda brez žrtvovanja estetske vrednosti. Zgrajene so na podlagi načel univerzalnega, k človeku usmerjenega oblikovanja.

Zaradi vedno večje koncentracije starejših ljudi na urbaniziranih območjih je Svetovna zdravstvena organizacija leta 2002 objavila smernice za oblikovanje do starosti prijaznih mest. Smernice opredeljujejo različna področja mestnega življenja, ki vplivajo na zdravje in kakovost življenja starejših. Zajemajo oblikovanje javnih prostorov in javnih stavb, javni prevoz, oblikovanje stanovanj, socialno vključenost. Marsikatero rešitve v stavbah in zunaj njih, ki prej niso bile uporabne za posamezne skupine ljudi, so danes postale nekaj vsakdanjega: vodovodna pipa, ki se odpira in zapira z eno roko ali za to poskrbijo senzorji, senzorsko odpiranje vrat v javnih prostorih, nizko spuščena vstopna vrata v javna prevozna sredstva, nizka držala in širši prostori za vozičke na javnih prevoznih sredstvih, senzorsko prižiganje luči, pitniki za vodo na dveh višinah, zvočni signali semaforjev in različne

- 01** Dom za starejše stoji v središču vasi Hodoš. Razgibana arhitektura doma s toplimi barvami in materiali soustvarja vaški prostor. V domu je urejen tudi skupni prostor za javne dogodke. Arhitektura: Ravnikar Potokar. / Foto: Miran Kambič
- 02** Centri za starejše morajo biti optimistični in privlačni, za bivanje in za obisk. Center v Ciutadelli na španskem otoku Menorca v notranjem atriju, ki je posebej pomemben za dementne, ponuja prijetno sprehajanje v vročih dneh in tudi v slabih vremenskih razmerah. Arhitektura: Manuel Ocaña. / Foto: Miguel de Guzmán
- 03** Prizidek k domu upokojencev Šmarje pri Jelšah z obliko sledi prvotni stavbi, lesena fasada mu daje videz domačnosti. Dom ima dvorano za družabna srečanja, na strehi je terasa z rožnim vrtom. Arhitekti so uporabnike razveselili tudi s kaminom, da lahko sami kurijo, poleg tega imajo možnost obešanja rož in drugih predmetov. Arhitektura: Jereb in Budja arhitekti. / Foto: Blaž Budja

bele tehnike. Dobre ureditve v javnih prostorih in stavbah, ki omogočajo varno uporabo, pa pomenijo tudi prispevek k spoštovanju in socialni vključenosti starostnikov.

Čeprav se zelo veliko organizacij po vsem svetu že ukvarja z izzivi, ki jih prinaša staranje, na politični, zakonodajni, raziskovalni, investicijski, storitveni in trgovski ravni, primerov dobre prakse bivalnih enot za starejše, ki bi upoštevali sodobne znanstvene ugotovitve, še vedno ni v izobilju. Čeprav naj bi bilo oblikovanje reševanje težav, je stereotipen dom za starostnike steril, izoliran in depresiven, to pa kaže, da gre za eno od institucij, ki brez dvoma potrebujejo celovito vsebinsko in oblikovno prenovu. Predstavljamo nekaj vizionarskih in dejanskih projektov iz Amerike in Evrope.

Arhitekt Matthias Hollwich, predavatelj na Univerzi v Pensilvaniji in soustanovitelj spletne strani o kakovostni arhitekturi Architizer, je leta 2010 v Pensilvaniji pripravil odmevno konferenco New Aging, ki je bila sestavljena iz interdisciplinarnih predavanj različnih strokovnjakov (sociologov, zdravnikov, prostorskih načrtovalcev, arhitektov, investorjev) in praktičnih delavnic na temo postopnega razvoja s starostjo povezanih bivalnih prostorov. Glavni izsledki konference so bili, da naj bi se aktivno in neaktivno prebivalstvo ne ločevalo, da se ne bi spodbujala socialna segregacija, da se posamezne starostne skupine ne bi osamile in da

bi se zagotovilo čim več interaktivnih in skupnih javnih prostorov. Posebej je bilo omenjeno tudi vprašanje, kako podaljšati obdobje aktivnosti prebivalstva, ki vpliva na zdravstveni sistem in s tem neposredno na stroške, torej kako ustvarjati razmere, ki bi zagotavljale zdravstveno preventivo namesto kurative. Hollwich v partnerstvu z različnimi arhitekti, projektanti in vizionarji

sodeluje pri razvijanju modelov bivanja za starostnike v Ameriki, Evropi in Afriki. Pri oblikovanju naselja v Palms Springsu v ZDA, ki naj bi bilo končano v nekaj letih, je k sodelovanju povabil tudi slovenski arhitekturni biro Sadar + Vuga arhitekti. Upajo, da bodo lahko oblikovali projekte, ki bodo s funkcionalno in napredno arhitekturo vnesli občutek igrivosti v skupnosti za starejše.

Hiša generacij v avstrijskem mestu Götzis je eden redkih primerov, kjer je v novi stavbi mogoče sobivanje starih in mladih, kar je kakovosten prispevek k socialni vključenosti različnih skupin v družbo. Objekt je bil izbran za zmagovalni projekt na javnem arhitekturnem natečaju, odlikuje pa ga tudi dobra arhitektura, ki ustvarja kakovosten urbani prostor. / Foto: Bruno Klomfar

Veliko pozornosti oblikovanju stavb za starejše posvečajo tudi na ameriškem arhitekturnem inštitutu AIA, zlasti v mestu New York, kjer je veliko ljudi, starejših od 50 let. Ustanovili so skupino za svetovanje in razvoj pri oblikovanju bivalnih skupnosti in enot za starejše. Njihov namen je povečati ozaveščenost javnosti o potrebah starejših v urbanem okolju ter z dobrim oblikovanjem ustvariti do starosti prijaznejše mesto. Med alternativnimi oblikami, ki jih raziskujejo, je vodja projekta Jerry Maltz poudaril primer dobre prakse, predstopnjo oskrbovalnih domov. Gre za prenavo objektov v bližini osnovnih storitvenih dejavnosti v enote z majhnimi stanovanji za enega. Ta oblika bivanja je zlasti pomembna za tiste, ki imajo prevelika stanovanja, a so še vedno dovolj aktivni, da živijo samostojno. Zaradi varnosti in družbe pa želijo bivati v majhnih intimnih

skupnostih, kjer lahko uporabljajo tudi skupne prostore.

S posebnim izobraževalno-raziskovalnim programom DesignAge se že od leta 1991 dejavno ukvarjajo tudi na ugledni ustanovi Royal College of Art v Londonu. Program je leta 1994 prerasel v mrežo The Design for Ageing Network, ki jo je financirala tudi evropska komisija in v njej sodeluje več kot 300 institucij. Od leta 2004 mednarodna mreža deluje pod imenom Include Network, spet pod pokroviteljstvom ustanove Royal College of Art.

Izstopajoč primer dobre prakse, ki vključuje medgeneracijsko povezovanje, najdemo pri naših severnih sosedih, v majhnem mestu Götzis z deset tisoč prebivalci na skrajnem zahodu države. Gre za projekt Hiša generacij arhitekturnega biroja Dörner/Matt iz leta 2007, ki je zmagal na arhitekturnem natečaju. V stavbi s površino

skoraj sedem tisoč kvadratnih metrov, potekajo različni programi. V pritličju so dom za matere z otroki, prostor za mladostnike in prostori za zdravstvene storitve. V zgornjih dveh nadstropjih pa je dom za starejše s posebnim oddelkom za dementne. Objekt je zasnovan tako, da sooblikuje vaški trg in ima raznolike zunanje površine za igro in družanje, v pritličju in na pokritih terasah.

Vsi si želimo čim dlje živeti samostojno, vendar se marsikdo znajde v neprijetnih ustanovah, ki mu niso v pomoč pri omejitvah, ki mu jih začne postavljati telo. Arhitektura bi nas morala podpirati, ne ovirati. Pri oblikovanju prostorov imajo pomembno težo delo načrtovalcev, ustrezna zakonodaja in tudi investitorji. Starosti se ne bi smeli bati, saj si v tretjem življenjskem obdobju zaslužimo prijetno in spodbudno bivalno okolje. Da bomo to dosegli, moramo premagati še veliko ovir v glavah ljudi. ×